

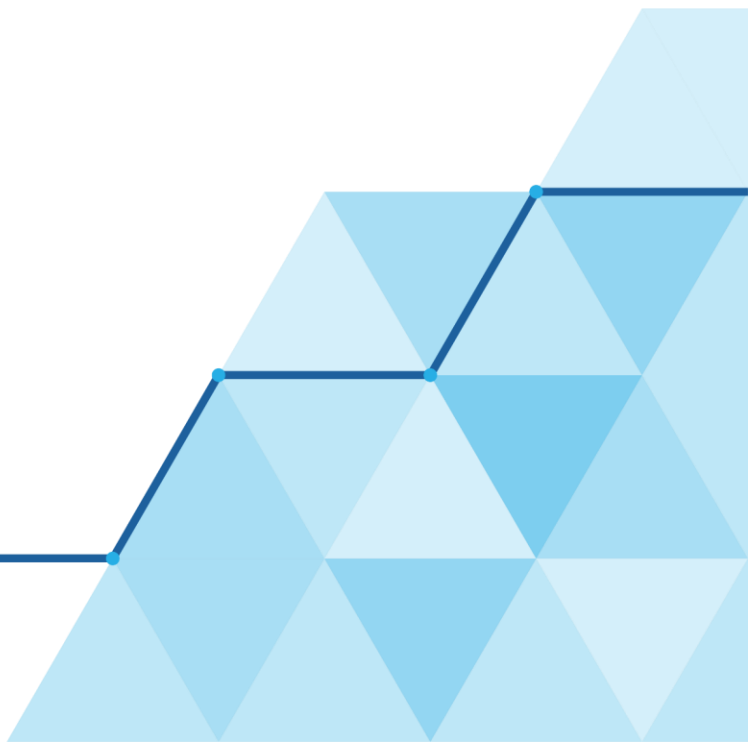


Gweinyddiaeth
Cyfiawnder

Adolygiad o'r rhagdybiaeth o gyfranogiad rhieni

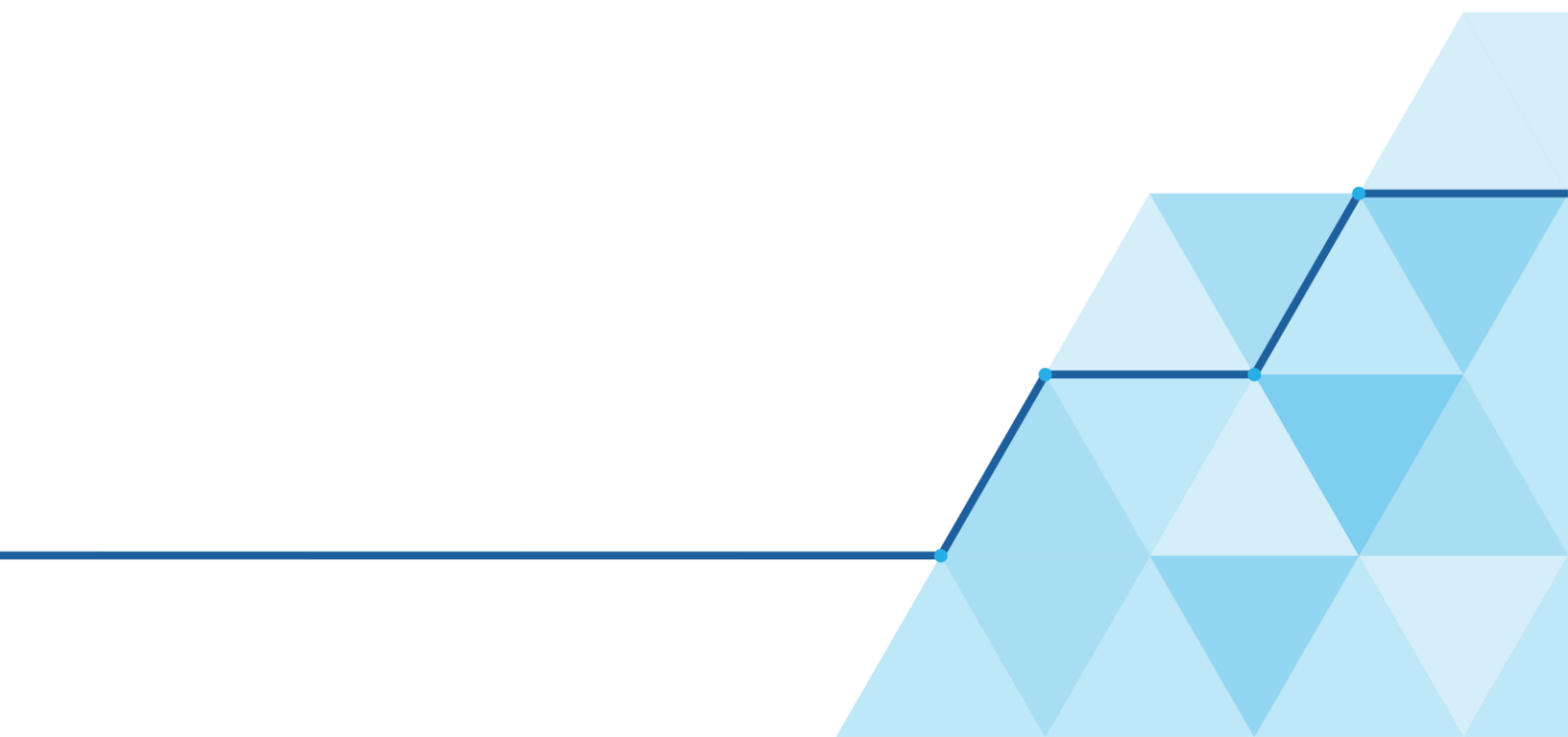
Crynodeb Gweithredol – Adroddiad
Terfynol

Hydref 2025





Gweinyddiaeth Cyfiawnder



Cyflwyniad

Mae'r rhan fwyaf o rieni sy'n gwahanu yn gwneud trefniadau ar gyfer eu plant rhyngddynt eu hunain. Fodd bynnag, am amrywiaeth o resymau, mae rhai rhieni yn defnyddio cefnogaeth y llys i wneud hynny. Mae achosion plant cyfraith breifat yn achosion llys rhwng dau neu fwy o unigolion preifat i ddatrys anghydfod sy'n ymwneud â phlant. Mewn rhai o'r achosion hyn, mae Deddf Plant 1989 yn darparu bod yn rhaid i'r llysoedd dybio, oni bai bod y gwrthwyneb yn cael ei ddangos, y bydd cyfranogiad rhiant ym mywyd plentyn yn hyrwyddo lles y plentyn hwnnw. Gelwir hyn yn rhagdybiaeth o gyfranogiad rhieni ('y rhagdybiaeth'). Mae'n berthnasol i riant sy'n gallu bod yn rhan o fywyd y plentyn mewn ffordd nad yw'n rhoi'r plentyn mewn perygl o ddioddef niwed - a hyd yn oed os yw'n berthnasol i riant i ddechrau, gellir ei wrthbrofi (felly nid yw'n berthnasol) os oes tystiolaeth na fydd cyfranogiad y rhiant yn hyrwyddo lles y plentyn.

Cyhoeddodd y Panel Arbenigol ar Asesu Risg o Niwed i Blant a Rhieni mewn Achosion Plant Cyfraith Breifat ('y Panel Niwed') adroddiad yn 2020 a edrychodd ar dystiolaeth gan y rhai sydd â phrofiad personol a phroffesiynol o'r llys teulu. Argymhellodd y Panel Niwed y dylid "adolygu'r rhagdybiaeth ar frys er mwyn mynd i'r afael â'i effeithiau niweidiol" (MoJ, 2020a, t. 175).¹ Ym mis Tachwedd 2020, lansiodd y Weinyddiaeth Gyfiawnder yr Adolygiad o'r Rhagdybiaeth o Gyfranogiad Rhieni ('yr Adolygiad') yn swyddogol, a oedd yn canolbwyntio ar ddeall sut mae llysoedd yng Nghymru a Lloegr yn cymhwyso'r rhagdybiaeth statudol ac effaith cymhwyso'r darpariaethau hyn gan y llysoedd ar les plant.

Ar ôl cwblhau'r Adolygiad o Ragdybiaeth, mae'r Dirprwy Brif Weinidog wedi cyhoeddi ei fwriad, pan fydd amser seneddol yn caniatáu, i ddiwygio Deddf Plant 1989 i gael gwared ar y rhagdybiaeth o gyfranogiad rhieni.

Yr Adolygiad

Roedd cam casglu tystiolaeth yr Adolygiad yn cynnwys tri phrosiect ymchwil a gomisiynwyd yn allanol, sy'n cael eu cyhoeddi ochr yn ochr â'r crynodeb hwn:

¹ Y Weinyddiaeth Gyfiawnder (2020a) Asesu Risg o Niwed i Blant a Rhieni mewn Achosion Plant Cyfraith Breifat: Adroddiad Terfynol. Llundain: Y Weinyddiaeth Gyfiawnder.
https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5ef3dcade90e075c4e144bfd/assessing-risk-harm-children-parents-pl-childrens-cases-report_.pdf (gwelwyd ar 18 Ebrill 2024)

- **Adolygiad o'r Llenyddiaeth** – ystyriodd 32 o bapurau academiaidd a 23 o gyhoeddiadau llenyddiaeth lwyd² i gynhyrchu crynodeb ar yr effaith y mae niwed a chyfranogiad rhieni yn eu cael ar les plant
- **Ymchwil ansoddol** – archwiliodd brofiadau 19 o rieni Du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig a oedd wedi bod yn ymwneud ag achosion trefniadau plant, a 10 rhiant y mae eu hachosion honedig yn ymwneud â cham-drin plant yn rhywiol
- **Dadansoddiad o ddyfarniadau llys** – edrychodd ar gymhwyso a defnyddio'r rhagdybiaeth mewn 245 o ddyfarniadau llys heb eu cyhoeddi a ffeithiau a rhesymau ysgrifenedig yr ynadon

Cynhaliodd y tîm Adolygu sawl gweithdy gyda rhanddeiliaid cyfiawnder teulu a chynhaliodd rhywfaint o synthesis ychwanegol o dystiolaeth gyhoeddedig. Cynhaliwyd hyn yn haf 2023. Nid oes unrhyw dystiolaeth nac ystadegau a gyhoeddwyd ar ôl Ebrill 2024 wedi'u cynnwys yn yr adroddiad hwn.

Er gwaethaf ymdrechion i fod mor gynhwysfawr â phosibl, mae cyfyngiadau i'r Adolygiad:

- Mae'r Adolygiad wedi wynebu sawl her o ran argaeledd, mynediad ac ansawdd data ar y system gyfiawnder deuluol. Roedd y rhain yn cynnwys ansawdd amrywiol data, anhawster cyrchu data gweinyddol, anhawster cael mynediad at ffeiliau llys electronig, lefelau amrywiol o fanylion mewn dyfarniadau ysgrifenedig, a diffyg dyfarniadau cyhoeddedig.
- Roedd llawer o'r dystiolaeth a ddefnyddiwyd yn adlewyrchu profiadau a ddigwyddodd cyn cyhoeddi Adroddiad y Panel Niwed yn 2020. Nid oedd gwaith mwy diweddar i wella profiadau plant a theuluoedd sy'n mynd i'r llys wedi'i gyfleu'n dda yn y dystiolaeth.
- Nid oedd yn bosibl amcangyfrif yn ystadegol sut roedd y rhagdybiaeth yn cael ei gymhwyso ar draws pob penderfyniad, na'r rôl a chwaraeodd y rhagdybiaeth mewn penderfyniadau unigol.
- Roedd yr Adolygiad yn cynnwys ymgysylltiad cyfyngedig â phlant, gyda'r mwyafrif o'r dystiolaeth yn canolbwyntio ar farn oedolion.

Sut mae'r llysoedd yn cymhwyso'r rhagdybiaeth?

Mae'r dystiolaeth a gasglwyd yn awgrymu nad oedd y rhagdybiaeth, a'r eithriadau iddo, yn cael eu cyfeirio atynt yn rheolaidd gan farnwyr ac ynadon wrth wneud penderfyniadau ynghylch gorchmynion trefniadau plant a oedd yn destun dadl. Pan gyfeiriwyd ato, amlygwyd y rhagdybiaeth fel un o nifer o ffactorau y mae'n rhaid i'r llys eu hystyried, tra bod lles plant yn parhau i fod yn ystyriaeth ganolog. Efallai bod y rhagdybiaeth wedi cael ei

² Mae llenyddiaeth lwyd yn cyfeirio at ystod o wybodaeth wahanol sy'n cael ei chynhyrchu y tu allan i sianeli cyhoeddi academiaidd traddodiadol. Mae'n cynnwys ymchwil a gynhyrchir gan lywodraethau, elusennau a sefydliadau'r trydydd sector, papurau gwaith ac ati.

ystyried yn y penderfyniadau cynharach a wnaed gan y llys na chyfeirir atynt mewn dyfarniadau ysgrifenedig neu lafar ar ddiwedd achos. Gallai hefyd fod wedi chwarae rôl mewn achosion lle daeth rhieni i benderfyniadau llawn neu rhannol trwy gydsyniad.

Roedd consensws cyffredinol ar draws y dystiolaeth a gasglwyd sy'n cefnogi'r canfyddiadau canlynol:

- Y canlyniad mwyaf tebygol o achosion trefniadau plant oedd ar gyfer rhyw fath o gysylltiad rhwng plentyn a'u ddau riant - yn gyffredinol heb oruchwyliaeth ac wyneb yn wyneb. Roedd hyn yn wir hyd yn oed mewn achosion sy'n ymwneud â honiadau o gam-drin domestig neu niwed. Nid oedd gorchmynion am ddim cyfranogiad neu gyfyngiad cyfyngedig sylweddol (megis cyswllt dan oruchwyliaeth neu anuniongyrchol) yn cael eu gwneud yn rheolaidd gan y llysoedd.
- Roedd rhywfaint o dystiolaeth, yn bennaf o astudiaethau ansoddol, mewn achosion gyda dangosyddion o risg uchel, gan gynnwys euogfarnau, gorchmynion amddiffyn a chanfyddiadau o niwed, bod llysoedd yn dal i fynd ar drywydd neu'n gorchymyn cysylltiad uniongyrchol rhwng plant a'r rhiant 'troseddwr'.
- Nid oedd fawr o dystiolaeth am fywydau plant a theuluoedd yn dilyn achosion, neu sut roedd gorchmynion yn gweithio i'r teuluoedd hyn ar ôl iddynt adael y llys.
- Gallai ymagwedd y llysoedd at honiadau arwain at leihau cam-drin domestig, yn enwedig lle roedd llysoedd o'r farn bod y cam-drin yn llai difrifol neu hanesyddol.

Awgrymodd dystiolaeth fod dyluniad ac arfer y system gyfiawnder deuluol ehangach, mewn gwirionedd, yn hyrwyddo cyfranogiad rhieni ym mhob cam o achos trefniadau plant. Ymgorfforwyd ymagwedd y llysoedd at hyrwyddo cyfranogiad trwy chwilio am bob ffordd bosibl i'w gefnogi – y cyfeirir ato fel dull 'no stone unturned' gan gyfranogwyr yng ngweithdai rhanddeiliaid yr Adolygiad – yn arfer y system gyfiawnder deuluol. Nid y rhagdybiaeth statudol o gyfranogiad rhieni oedd yr unig ffactor perthnasol yma. Canfuwyd bod cyfraith achos sy'n ystyried hawliau partïon o dan y Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol (ECHR), er enghraifft, yn gosod 'dyletswydd gadarnhaol' ar farnwyr i hyrwyddo cyswllt rhwng plentyn a'i riant ac yn ei gwneud yn ofynnol i'r llys ystyried pob dewis arall cyn gorchymyn dim cyfranogiad.

Beth yw effaith cymhwyso'r rhagdybiaeth gan y llysoedd ar les plant?

Roedd y dystiolaeth a adolygwyd yn glir, lle nad oes risg o niwed i'r plentyn, bod cyfranogiad y ddau riant ar ôl gwahanu yn gyffredinol yn cael effaith gadarnhaol ar les y plentyn. Mae'r rhan fwyaf o'r dystiolaeth yn archwilio cyfranogiad tadau nad ydynt yn byw efo'r plentyn ac yn cymharu trefniadau gofal a rennir a gofal unigol. Canfu astudiaethau yn gyffredinol fod lefelau is o gyfranogiad tad-plentyn yn gysylltiedig â chanlyniadau lles plant

gwaeth. Fodd bynnag, nid oedd llawer o'r astudiaethau hyn yn ystyried nodweddion teuluol na phrofiadau plant. Pan oedd astudiaethau yn rheoli ar gyfer nodweddion perthnasol, megis incwm teuluol, amlygiad i wrthdaro rhwng rhieni, neu ansawdd y berthynas rhiant-plentyn, diflannodd y gwahaniaeth mewn canlyniadau lles plant rhwng plant sy'n byw yng nghyswllt trefniadau gofal a rennir a'r rhai sy'n byw gyda threfniadau gofal unigol.

Ychydig iawn o dystiolaeth a nodwyd yn yr Adolygiad am yr effaith ar les plant lle canlyniad y gorchymyn llys oedd na fyddai plentyn yn cael unrhyw gysylltiad neu gysylltiad sylweddol gyfyngedig â rhiant (megis cyswllt anuniongyrchol). Roedd y diffyg sylfaen o dystiolaeth glir am ganlyniadau hirdymor gwahanol fathau o gyfranogiad a orchmynnwyd gan y llys yn bryderus.

Pan fo rhiant yn peri risg, neu wedi niweidio plentyn, roedd y dystiolaeth yn awgrymu na fyddai ymwneud â'r rhiant hwnnw yn hyrwyddo lles y plentyn. Gallai cyfranogiad o'r fath adael plant mewn perygl parhaus o niwed, gyda goblygiadau tymor byr a hirdymor i'w bywydau. Awgrymodd yr achosion uchel o orchmynion ar gyfer cyswllt uniongyrchol, a thystiolaeth ansoddol bod llysoedd weithiau wedi gorchymyn cyfranogiad uniongyrchol hyd yn oed mewn achosion â dangosyddion o risg uchel, fod llysoedd yn gorchymyn cyswllt uniongyrchol rhwng plant a rhieni a oedd yn achosi, neu yn peri risg o, niwed i'w plentyn. Gall penderfyniadau o'r fath gael effeithiau negyddol gydol oes ar blant.

Dangosodd y dystiolaeth yn yr Adolygiad nad oedd barn plant bob amser yn cael eu hystyried. Os oedd plant yn ymgysylltu, roedd yn aml yn hwyr yn yr achosion ac roedd y llysoedd yn ymddangos i gymryd agwedd 'ddetholus' o wrando ar leisiau plant, lle roedd lleisiau plant hŷn a phlant sy'n cefnogi cyfranogiad rhieni yn tueddu i gael eu hamlygu'n fwy na rhai plant eraill.

Casgliadau

Mae'r dystiolaeth a nodwyd gan yr Adolygiad yn awgrymu bod llysoedd yn cymryd ymagwedd 'no stone unturned' ac wedi'u hanelu i blentyn i ymwneud â'i ddau riant ar ôl gwahanu. I rai plant, gallai penderfyniadau o'r fath ehangu eu lles. Fodd bynnag, pan fo rhiant yn peri risg, neu wedi achosi niwed i blentyn, nid oedd lles plant bob amser yn cael ei gefnogi gan gyfranogiad rhieni. Roedd y nifer uchel o orchmynion lle roedd dangosyddion o risg yn awgrymu bod y llysoedd yn gorchymyn cyswllt uniongyrchol rhwng plant a rhieni sydd wedi achosi niwed neu beri risg o niwed.

Roedd dystiolaeth ynghylch gwneud penderfyniadau barnwrol yn awgrymu nad oedd barnwyr ac ynadon yn cyfeirio at y rhagdybiaeth yn rheolaidd pan oeddent yn gwneud penderfyniadau ynghylch gorchmynion trefniadau plant sy'n destun dadl. Pan gyfeiriwyd ato, tynnwyd sylw at y rhagdybiaeth fel un yn unig o nifer o ffactorau y mae'n rhaid i'r llys eu hystyried wrth wneud gorchmynion trefniadau plant.

Fodd bynnag, awgrymodd tystiolaeth yr Adolygiad y gallai rhagdybiaethau am les plant lywio gwneud penderfyniadau a gallai hynny ganolbwyntio'n unigol ar les pob plentyn gael ei golli. Er bod ymarferwyr cyfiawnder teulu yn gyffredinol yn gwneud pob ymdrech i ganolbwyntio ar les plant ar draws eu practis, roedd tystiolaeth yr Adolygiad yn awgrymu y gallai arferion y system a'r penderfyniadau llys sy'n deillio o hynny adael plant mewn perygl parhaus o niwed.



© Hawlfraint y Goron 2025

Mae'r cyhoeddiad hwn wedi'i drwyddedu o dan delerau'r Open GovernmentLicense v3.0 ac eithrio lle nodir yn wahanol. I weld y drwydded hon, ewch i nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3

Pan fyddwn wedi nodi unrhyw wybodaeth hawlfraint trydydd parti, bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw.